

LUNASTUSKORVAUSTEN MÄÄRITTÄMINEN
PALISKUNNALLE MENETETYSTÄ LAIDUNALUEESTA

Kyösti Lyöri

Opinnäytetyö
Tekniikka ja liikenne
Maanmittaustekniikka
Insinööri (AMK)

2018

Tekniikan ja liikenteen ala
Maanmittaustekniikan ko.
Insinööri (AMK)

Tekijä	Kyösti Lyöri	Vuosi	2018
Ohjaaja(t)	Sami Porsanger		
Toimeksiantaja	Inarin kunta/ Tekninen osasto		
Työn nimi	Lunastuskorvausten määrittäminen paliskunnalle menetetyistä laidunalueesta		
Sivu- ja liitesivumäärä	24 + 2		

Tämä opinnäytetyö käsitteli paliskuntien laidunalueiden vähenemistä ja sen vaikutusta poronhoitoon. Opinnäytetyössä pohdin ja etsin ratkaisua siihen, miten määriteltäisiin valtion maalla erityisellä poronhoitoalueella (Poronhoitolaki 1:2,2 mom.) korvauksien suuruus paliskunnalle silloin, kun porojen laidunalueita pienennetään. Laidunalueiden uhkana ovat erilaiset maankäyttöhankkeet, jotka eivät pääsääntöisesti yksittäin aiheuta paliskunnille suurempaa haittaa laidunalueiden kannalta, mutta kun hankkeita on monta saman paliskunnan alueella, niin ne koituvat poronhoidon kannalta suureksi haitaksi.

Opinnäytetyössä keräsin tietoa sähköpostikyselyn avulla. Tutkin olemassa olevaa aineistoa ja pohdin menettelytapoja. Lähetin sähköpostikyselyn kaikille poronhoitoalueen kunnille ja jokaisen paliskunnan poroisännälle. Kyselyssä tiedustelin ihmisten mielipiteitä tutkimuskysymyksiini.

Tehdyn kyselyn perusteella valtaosa vastaajista oli sitä mieltä, että paliskunnalle pitäisi korvata menetetyt laidunalueet. Jokainen kunta otti kaavoituksessa poronhoidon huomioon ja korvauksia on maksettu ainoastaan rakennuttajien toimesta ja korvauksista on sovittu keskenään. Yhteinen hehtaarihinnan määrittäminen on mahdotonta, sillä kaikki paliskunnat toimivat eri tavalla ja resursseilla, jolloin korvausten määrittäminen tulisi tehdä aina tapauskohtaisesti. Kyselyn perusteella korvauksien tulisi määräytyä vuosikorvauksena.

Avainsanat

poronhoito, paliskunta, erityinen oikeus, lunastus ja lunastuskorvaus

Technology, Communication and Transport
Degree Programme In Land Surveying
Bachelor of Engineering

Author	Kyösti Lyöri	Year	2018
Supervisor	Sami Porsanger		
Commissioned by	Municipality of Inari/ Technical Unit		
Subject of thesis	Determining Redemption Compensation for the Reindeer Herding Cooperative Concerning Lost Pastures		
Number of pages	24 + 2		

Reindeer herding is part of Lapland and old traditions. In Lapland there is much land use that deprives the reindeer herding cooperative of pastures for other land use purposes. The reindeer herding cooperative does not get any compensation for the lost pastures even if they would like to. The objective of this thesis was to find a solution on how to determine the compensation for the reindeer herding cooperative when the herding area is reduced.

This thesis was commissioned by the technical unit in the municipality of Inari. Data for this thesis was collected with an email inquiry. The emails were sent to all the municipalities and reindeer herder in the reindeer herding area. The material available about the subject was studied and different procedures were discussed.

The results of the survey showed that a common hectare price could not be formed, because every reindeer herding cooperative was different. Many of the respondents suggested that compensation should be paid as an annual compensation.

Key words reindeer herding, reindeer herding cooperative, specific law, redemption, redemption compensation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	6
2 PORONHOITO	7
2.1 Poro ja poron vuosi.....	7
2.2 Poronhoitoalue ja paliskunnat.....	8
2.3 Maankäyttöhankkeiden vaikutus poronhoitoon	10
3 LUNASTUS.....	13
3.1 Lunastus ja lunastuskorvaus.....	13
3.2 Metsän arviointimenetelmiä	13
3.3 Erityiset oikeudet	14
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	15
4.1 Sähköpostikysely	15
4.2 Kysymykset.....	15
5 TULOKSET.....	17
6 POHDINTA	20
6.1 Vastauksien pohdintaa.....	20
6.2 Muuta pohdintaa	21
6.3 Toimenpide- ja jatkotutkimusehdotukset.....	22
LÄHTEET	23
LIITTEET	24

KÄYTETYT MERKIT JA LYHENTEET

Vaadin	Lisääntymiskykyinen naarasporo
Hirvas	Kuohitsematon urosporo
Räkkä	Kesällä ilmenevä ihmisiä ja eläimiä pistävien ja purevien sekä verta imevien hyönteisten joukkoesiintymä
Rykimä	Porojen kiima-aika
Lukeminen	Kirjataan omistajan poroluetteloon
Viero poro	Paliskunnan alueelle harhautuneet toisten paliskuntien alueelle kuuluvat porot

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tehtävänä on pohtia ja etsiä ratkaisua siihen, miten määriteltäisiin valtion maalla erityisellä poronhoitoalueella (Poronhoitolaki 1:2,2 mom.) korvauksien suuruus paliskunnalle, silloin kun porojen laidunaluetta pienennetään syystä tai toisesta. Tutkimus on laadullinen tutkimus, joka toteutetaan sähköpostikyselyllä. Kyselyn lähetän jokaiselle poronhoitoalueen kunnalle ja poroisännälle. Kyselyssä kysyn ihmisten mielipiteitä, miten asiat tulisi hoitaa.

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Inarin kunnan tekninen osasto. Nykytilanne (Inarin kunnassa) on, että paliskunnat eivät ole saaneet korvauksia laidunalueiden pienenemisestä. Melkeinpä poikkeuksetta jokaisessa tilanteessa paliskunta on toivonut korvauksia. Tavoitteena on, että tulevaisuudessa jokaisessa tapauksessa päästäisiin sopuun siitä, miten mahdollinen korvaus hoidettaisiin. Jos sopuun ei kuitenkaan päästä, niin tarvitaan jokin yhteinen käytäntö mahdollisen korvauksen määrästä.

Inarin kunnassa laidunalueiden suurimmat kilpailijat ovat matkailu, matkailupalvelut, auto/rengastestaus sekä kullankaivuu. Mikään näistä toiminnoista ei yksittäisenä pienimuotoisena aiheuta poronhoitolain 1:2,2 mom. mukaista haittaa porotaloudelle, mutta kertautuessaan haittaa ei voi välttää. Ongelmaa ei helpota se, että matkailu ja testaustoiminta on voimakkaassa kasvussa.

Inarin kunnan teknisen osaston johtaja ehdotti opinnäytetyön aiheeksi tätä asiaa. Aihe tuntuu haastavalta ja mielenkiintoiselta, sekä luulisin, että se jakaa mielipiteet puolesta ja vastaan. Näiden asioiden takia valitsin sen opinnäytetyökseni.

2 PORONHOITO

2.1 Poro ja poron vuosi

Poro on pitkäraajainen, nelivarpainen hirvieläin joka kuuluu märehijöihin. Suomalainen poro polveutuu tunturipeurasta. Naarasporo eli vaadin painaa 60–90 kiloa ja urosporot eli hirvaat sekä kuohitut härät painavat 70–160 kiloa. Poro on sopeutunut hyvin pohjoisen olosuhteisiin. (Metsäkeskus 2008, 4.)

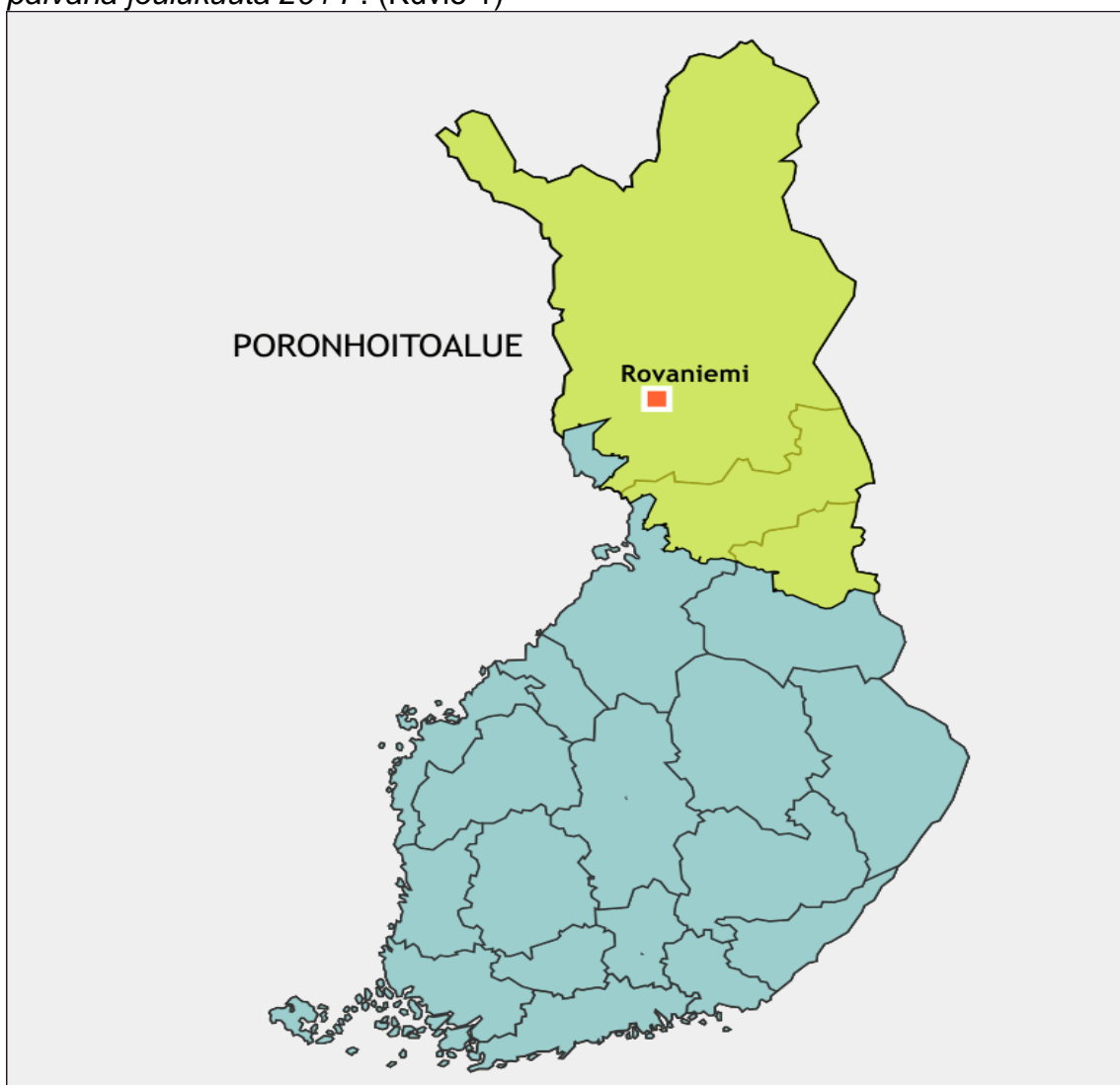
Poron vuosi alkaa keväällä lumien sulaessa, kun alkaa vasonta. Vasat syntyvät touko- ja kesäkuun aikaan. Vaadin kantaa vasaa keskimäärin 220 vuorokautta. Vasa painaa syntyessään neljästä kuuteen kiloa. Vasojen merkintä sijoittuu kesä- heinäkuulle. (Paliskuntain yhdistys 2018b.) Poro laiduntaa keväisin suo- ja lehtimetsäalueilla ja silloin sen pääravintoa ovat raatteen ja kurjenjalan juurakot, sarat, silmut, lauhat, villat ja poromiesten antamat lisäruoat. Lisäruoka on yleensä kuivaa heinää. (Metsäkeskus 2008, 6.)

Kesä on porolle kasvun aikaa, ruoka on helpon takana ja sitä riittää. Poron kesäravintoon kuuluu mm. lehtipuiden lehdet, maitohorsma, kultapiisku, metsälauha ja soilta löytyvät raatteet, järvikortteet ja suokurjenjalat. (Paliskuntain yhdistys 2018b.) Poron kesälaitumet ovat lehtimetsää, jänkää, avosoita ja tunturia. Poro suosii avonaisia paikkoja räkän takia. Syksyllä on poron rykimäaika, se on huipussaan lokakuun alussa ja kestää noin kuukauden. Porojen syyslaidunalueita ovat sekametsät ja jängät. Poron pääravinto syksyllä ovat sienet, mutta myös marjat ja heinäkasvit kelpaavat. (Metsäkeskus 2008, 6.)

Alkupalvesta on poroerotukset ja talvilaitumille siirtyminen. Poroerotuksissa hirvaat luetaan ja loislääkitään. Vaatimista ja vasoista erotetaan teuras- ja eloporot. Kaikki porot luetaan ja eloporot loislääkitään. Vieroporot palautetaan oikeisiin paliskuntiin. (Paliskuntain yhdistys 2018b.) Porojen talvilaitumiin kuuluu jäkäläkankaat, kuusikot ja vanhat metsät. Talvella poron pääruokaa on jäkälä ja poromiesten tuomat lisäravinteet. Talviruokaan kuuluu myös lauhat, mustikanvarvut ja luppo. (Metsäkeskus 2008, 6.)

2.2 Poronhoitoalue ja paliskunnat

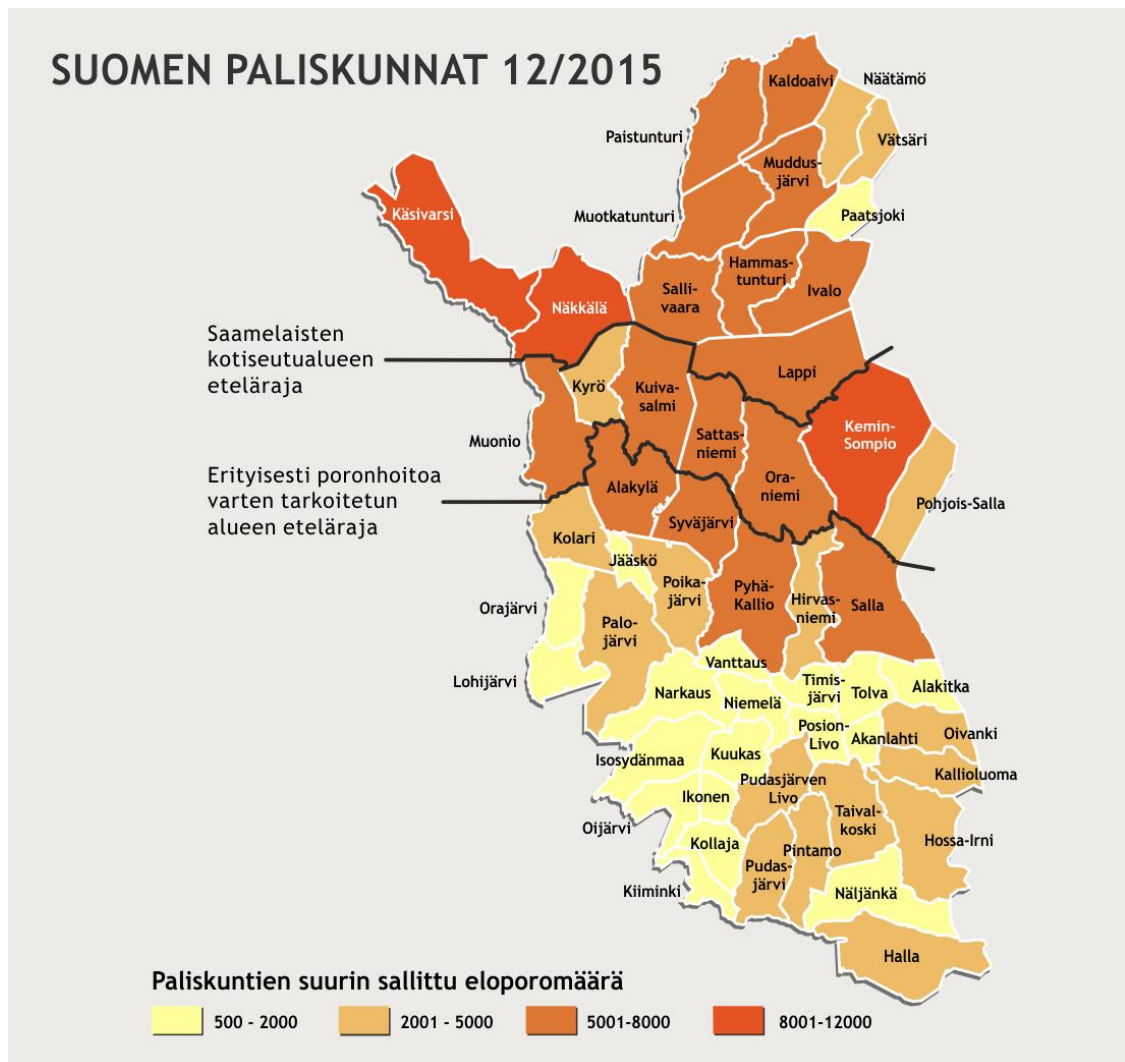
Poronhoitolaki (14.9.1990/848) määrittelee, että ”poronhoitoalueeseen kuuluvat kaikki muut alueet Lapin maakunnassa, lukuun ottamatta Kemiä, Keminmaata ja Torniota sekä Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakuntien alueesta Kuusamon, Taivalkosken, Pudasjärven, Suomussalmen ja Hyrynsalmen, Oulusta entisen Yli-lin kunnan alueen ja entisen Ylikiimingin kunnan alueesta Kiiminkijoen pohjoispuolella olevan alueen, listä entisen Kuivaniemen kunnan alueen sekä Puolangasta ja Utajärvestä Kiiminkijoen ja seututien 891 (Hyrynsalmi–Puolanka) pohjoispuolella olevat alueet sellaisina kuin ne olivat 31 päivänä joulukuuta 2014”. (Kuvio 1)

Kuvio 1. Poronhoitoalue (Paliskuntain yhdistys 2018)

Suomen poronhoitoalue on jaettu kolmeen alueeseen: Saamelaisen kotiseutualue, erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettu alue ja poronhoitoalue.

Paliskuntia poronhoitoalueella on yhteensä viisikymmentän neljä kappaletta. (Kuvio 2.) Paliskunnat ovat pinta-alaltaan ja poromääriltään erikokoisia. Poronhoidon järjestäytyminen on käynnistynyt jo 1700-luvulla, kun pitäjänkokous velvoitti kokoamaan listan poronomistajista ja poromerkeistä. Itse paliskunta-nimitys otettiin käyttöön 1800-luvulla Kuusamossa. Paliskuntien toimintaa tehostettiin 1800-luvun lopulla, koska maa- ja metsätalouden merkitys kasvoi ja porotalous siirtyi rahatalouteen. Vuonna 1898 Suomen senaatti määräsi paliskuntajaon toteutettavaksi. Poronhoidon ja valtionmaiden suhde määrättiin tarkemmin vuonna 1916 senaatin päätöksellä. Ensimmäinen poronhoitolaki säädettiin vuonna 1932, sittemmin sitä on uudistettu ja nykyinen voimassa oleva poronhoitolaki on vuodelta 1990. (Paliskuntain yhdistys 2018a.)

Kuva 2. Suomen paliskunnat (Paliskuntain yhdistys 2018)

Paliskunta on osakkaidensa muodostama yhteisö, joka vastaa poronhoidosta alueellaan. Osakkailla tarkoitetaan poronhoitajia. Jokaisessa paliskunnassa on poroisäntä, joka vastaa paliskunnan toiminnasta. Tämän lisäksi paliskunta valitsee varaisännän ja nelijäsenisen hallituksen. Paliskunnan toimintaa ohjaa poronhoitolaki. (Paliskuntain yhdistys 2018a.) Poronhoitolaki (14.9.1990/848) 7§ Määrittää paliskunnan tehtäviksi ”huolehtia alueensa poroista, estää niitä tekemästä vahinkoa ja pääsemästä toisten paliskuntien alueelle, sekä suorittaa muut laissa, säännöksissä ja määräyksissä annetut tehtävät.”

Poronhoitolaki (1:2.2 mom.) määrittelee, että ” *Tähän lakiin liittyvässä kartassa olevan rajan pohjoispuolella sijaitsevat valtion maat muodostavat erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua aluetta.*” Rajalla tarkoitetaan erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua aluetta, eli laissa on määrätty poronhoidolle erityinen oikeus laiduntaa valtion mailla.

2.3 Maankäyttöhankkeiden vaikutus poronhoitoon

Poronhoito YVA-opas määrittelee, että eri maankäyttöhankkeissa on tärkeää tarkastella, miten hanke vaikuttaa kyseeseen osaiseen paliskuntaan ja todetaan, että on hyvä hyödyntää heidän asiantuntemusta alueeseensa. Yleispätevää ohjetta korvauksille, joka sopisi kaikille paliskunnille, ei ole olemassa. Alueiden merkitys vaihtelee paliskuntien välillä, esimerkiksi joillain paliskunnilla on vähän kesälaitumia ja toisilla taas vähemmän talvilaitumia. Poronhoito YVA:n mukaan tärkeimpiin alueisiin kuuluvat talvilaitumet, rehevimät kesälaitumet, lisääntymis- ja vasoma-alueet. Muutkin alueet voivat olla tärkeitä. Joitakin alueita voidaan ”säätää” esimerkiksi, jos käytössä olevia laitumia pitää rauhoittaa maaperän elpymisen vuoksi. (Paliskuntain yhdistys 2014, 16.)

Paliskuntain yhdistys on 2000-luvun alussa kerännyt porotalouden paikkatietoaineiston, jossa ilmenee jokaisen paliskunnan toiminnalliset alueet, kuljetus reitit, laidunalueet ja porotalouden rakenteet (Liite 2.) Inarin kunnan paikkatietoaineisto. Paikkatietoaineisto voi olla jo vanhentunut joidenkin paliskuntien osalta, joten sen ajantasaisuus tulee varmistaa ja tarvittaessa täydentää. (Paliskuntain yhdistys 2014, 33.) Kartan avulla selviää paliskunnan

tärkeät alueet ja niiden avulla pystytään vähentämään huomattavan haitan syntyä.

Porotalouden haasteeksi koetaan elinkeinon kannattavuus ja poronhoidon jatkuvuus, kuitenkin kaikista suurimmaksi haasteeksi on noussut laidunalueiden menetys. Sen takia Suomessa on otettava huomioon poronhoitolaki suunniteltaessa valtion maita koskevia poronhoitoon olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä, valtion virkamiesten tulee neuvotella asiaa koskevan paliskunnan kanssa. Neuvotteluiden tavoitteena on vähentää tulevan haitan vaikutuksia. Neuvotteluissa myös selvitetään, ylittyykö huomattavan haitan raja. (Paliskuntain yhdistys 2014, 17, 22–23.)

Maankäyttöhankkeet voivat aiheuttaa poronhoidolle ainakin seuraavanlaisia haittoja; porojen laidunnuksen häiriö, muutoksia porojen laidunalueisiin, muutoksia poronhoitoon, porovahinkoja, muutoksia elinkeinon kannattavuuteen ja poronhoitokulttuuriin. Porojen laidunnuksen häiriöllä tarkoitetaan tilannetta, jossa pahimmassa tapauksessa porot lähtevät vaeltamaan pois paliskunnan alueelta. Maankäyttöhankkeet voivat aiheuttaa muutoksia porojen laidunalueisiin, ne voivat pirstaloitua tai kulua epätasaisesti. (Paliskuntain yhdistys 2014, 24–26.)

Hankkeesta voi myös muodostua epäsuoria vaikutuksia, jolloin poro tai poronhoitaja ei pääse hankkeen sijainnin vuoksi siirtymään laidunalueelle. Hanke voi aiheuttaa muutoksia poronhoitoon siten, ettei poroja pystytä kuljettamaan sujuvasti erotusaitaan. Hanke voi myös lisätä porokolareiden määrää, kasvavan liikenteen vuoksi. Tutkimuksien mukaan porojen laidunalueiden muutokset voivat vaikuttaa elinkeinon kannattavuuteen laskevasti, joka taas aiheuttaa epävarmuutta elinkeinon tulevaisuudelle ja voi olla haastavaa löytää jatkajia. (Paliskuntain yhdistys 2014, 26-29.)

Haittojen lieventämisen ja ehkäisemisen periaatteena voidaan pitää sitä, että paliskunta on taloudellisesti samassa asemassa kuin mitä se olisi ollut ilman hanketta. Hankkeen aiheuttamien haittojen ehkäisy ja lieventäminen ovat aina tapauskohtaista ja niistä tulee aina sopia sekä neuvotella asiaa koskevan

paliskunnan kanssa. Paliskunnat ovat erilaisia ja sen takia ei voida määrätä yhteistä rahallista korvausmallia, joka sopisi kaikille. Korvausperusteita voi olla useita, poro YVA:sta käy ilmi kolme käyttökelpoista mallia. Ensimmäisessä määritetään euromääräinen korvaussumma laskentakaavalla. Toisessa mallissa määritetään tietty vuosikorvaus, kuten edellä ja sen lisäksi korvataan yllättävät haitat, jotka ilmenevät seurannassa. Kolmannessa mallissa seurataan hankkeen vaikutuksia ja korvataan niiden aiheuttamat haitat ja vahingot. (Paliskuntain yhdistys 2014, 38.)

Yleensä hankkeissa seurataan sen aiheuttamia vaikutuksia ympäristölle, kuten miten se vaikuttaa vedenlaatuun. Tärkeintä seurannan toteutumiselle on se, että vaikutuksia on seurattu jo ennen hankkeen aloittamista, jotta nähdään hankkeen aiheuttamat muutokset ja vaikutukset. Seuranta voidaan toteuttaa seurantaohjelmilla, kuten GPS-pannoilla, vertaamalla porojen kuntoa ja teuraspainoja, seuraamalla poronhoitotöiden kustannusten ja määrän kasvua sekä ympäristövaikutuksia. (Paliskuntain yhdistys 2014, 39.)

3 LUNASTUS

3.1 Lunastus ja lunastuskorvaus

Laki kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta (29.7.1977/603.) mukaan lunastuksella tarkoitetaan, että voi lainmukaisesti hankkia kiinteää omaisuutta, pysyvää tai määräaikaista erityistä oikeutta, rajoittaa tai lakkauttaa erityistä oikeutta täyttä korvausta vastaan. Lunastaa saadaan, kun yleinen tarve sitä vaatii. Yleinen tarve voi olla esimerkiksi vesi- ja viemäriinjan, maantien tai sähkölinjan rakentaminen. Lunastusta ei kuitenkaan saa tehdä, jos yksityiselle koituva haitta on suurempi kuin siitä koituva hyöty yleiselle edulle. Lunastusluvan myöntää valtioneuvosto tai Maanmittauslaitos.

Lunastuskorvaus muodostuu kohteen- ja haitankorvauksesta sekä vahingonkorvauksesta. Lunastaessa korvauksen tulee olla rahakorvaus, mutta jos tehdään määräaikainen lunastus, voidaan suorittaa vuotuinen korvaus korvauksen saajan suostumuksella. (Laki kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta 29.7.1977/603) Maanmittausinsinööri ja kunnanvaltuuston hyväksymät kaksi uskottua miestä suorittaa lunastustoimituksen, jossa korvaukset määritellään. (Verohallinto 2017.)

Kynnys korvattavasta haitasta määritetään tapauskohtaisesti. Suomen lainsäädännössä on usea määritelmä eri haitoille: vähäinen haitta, merkityksellinen haitta, merkittävä haitta, huomattava haitta ja kohtuuton haitta. Lunastustoimikunta määrittää haitan suuruuden. Haittaa tulee tarkastella samassa suhteessa siihen, mikä asianosaisella on oikeus alueeseen. (Ympäristöministeriö 2011, 17.)

3.2 Metsän arviointimenetelmiä

Metsänarviointi on haastavaa ja vaatii arvioivalta kokemusta. Arvioinnissa voidaan käyttää apuna summa-, kauppa- ja tuottoarvomenetelmää. Summaarvomenetelmä on käytetty perinteisesti metsäalueen arvon määrittämiseen. Menetelmässä arvioidaan määrätulle alueelle erilliset arvot erityyppisille

puustoille ja maapohjalle. Lisäksi summa-arvomenetelmässä määritellään tarvittaessa odotusarvo. Alueen arvot lasketaan yhteen ja tehdään tarvittavat alennukset mm. sijainnin ja laadun alennus. (Laatunmaa 2018.)

Tuottoarvomenetelmä on puuston kasvumalliin ja korkoon perustuvaa arviointia. Menetelmässä ennakoitaan noin sadan vuoden ajalle tuleva kasvumallien antama puuston kasvu ja puunmyyntitulot sekä tähän liittyvät metsänhoitokustannukset. (Laatunmaa 2018.) Kauppa- arvomenetelmällä arvo määritellään jo ennestään tehtyjen vertailukelpoisten kauppojen perusteella. Kauppa-arvomenetelmän heikkoutena on vertailukelpoisten kauppojen vähyys. (Metsänhoitoyhdistys 2018, 5.)

3.3 Erityiset oikeudet

Eriyinen oikeus tarkoittaa rajoitettua oikeutta, joka kuuluu jollekin muulle kuin omistajalle. Eriyinen oikeus perustuu esimerkiksi testamenttiin tai sopimukseen. Eriyisiä oikeuksia kirjataan maanmittauslaitoksella. (Maanmittauslaitos 2018.) Poronhoidolle on annettu erityinen oikeus laiduntaa valtionmailla erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella.

Edellä mainittu asia tulee esiin myös poronhoitolaissa (14.9.1990/848), joka määrittelee, että poronhoitoa saa harjoittaa poronhoitoalueella maanomistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta. Poronhoitolaista käy myös ilmi, ettei poronhoitoa varten tarkoitettua maata saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuisi huomattavaa haittaa poronhoidolle.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Sähköpostikysely

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa ei tutkita tilastoja, vaan tiedonkeruu tapahtuu vuorovaikutus suhteessa tutkijan ja tutkittavan välillä. Laadullista tutkimusta voidaan käyttää silloin, kun tutkittavasta aiheesta ei ole ennestään tietoa, tai siitä halutaan syvällisempi näkemys. (Kananen 2015,70.) Valitsin laadullisen tutkimuksen, koska halusin tietää, mitä mieltä ihmiset ovat kyseisestä asiasta ja siihen liittyvistä tutkimuskysymyksistä.

Osana tutkimusta lähetin sähköpostikyselyn (Liite 1) jokaiselle poronhoitoalueen kunnalle ja jokaisen paliskunnan poroisännälle. Poronhoitoalueeseen kuuluu 23 kuntaa kokonaan ja neljä osittain. Paliskuntia on 54 ja jokaisella paliskunnalla on yksi poroisäntä. Kolmella poroisännällä ei ollut ollenkaan sähköpostia ja kahdella sähköposti oli täynnä eikä viestiä voitu lähettää. Kyselyssä tiedustelin, mitä asianosaiset ovat mieltä tutkimuskysymyksistäni. Vastausprosentti oli pieni, vain viisi vastausta seitsemästäkymmenestä kahdesta lähetetystä kyselystä. Valtaosa kyselyyn vastanneista edusti kuntia.

Lisäksi olin yhteydessä paliskuntaryhdistykseen. Kysyin paliskuntaryhdistykseltä samat kysymykset kuin kunnilta ja poroisänniltä. Lisäksi pyysin lausuntoa laidunalueiden korvauksesta, koska tiesin, että paliskuntaryhdistyksessä on asiaa mietitty.

4.2 Kysymykset

- Pitäisikö paliskunnan saada korvauksia menetetyistä laidunalueista?
- Miten teidän kunnassanne hoidetaan paliskunnan alueiden pieneneminen? (Tämä kysymys koskee poronhoitoalueen kuntia)
- Kuka olisi mahdollisten korvausten maksaja/saaja?
- Kertakorvaus vai vuosikorvaus?

- Miten mahdollisten korvauksien pitäisi määräytyä?
- Ovatko kaikki alueet samanarvoisia?

5 TULOKSET

Ensimmäisenä kysymyksenä oli pitäisikö paliskuntien saada korvausta menetetyistä laidunalueista. Valtaosa vastaajista oli sitä mieltä, että korvauksia tulisi saada. Eräs vastanneista oli sitä mieltä, että korvausten periaatteena tulisi olla se, että haitat ja menetykset korvataan, mutta kuitenkin sillä tavoin, ettei siitä koidu paliskunnalle ylimääräistä hyötyä. Asiaa vastaan olleet perustelivat asiaa siten, että porotalousalueella paliskunnalla on laidunoikeus eräänlaisena hallinnan muotona, mutta ei ole omistuksellista oikeutta.

Toisena kysymyksenä oli, miten teidän kunnassanne hoidetaan paliskunnan alueiden pieneneminen. Toisen kysymyksen vastauksissa tulee ottaa huomioon, ettei opinnäytetyöhöni vastanneet läheskään kaikki kunnat, joten saadut vastaukset koskevat vain pientä osaa poronhoitoalueen kunnista. Jokainen sähköpostikyselyyn vastannut kunta otti kaavoituksessa poronhoidon huomioon. Pääsääntöisesti ei ole ollut ongelmia hankkeissa, vaikka laiduntaminen ja poronhoito yleisestikin on vaikeutunut hankkeiden johdosta. Korvaustapauksia kunnissa on ollut ainoastaan rakennuttajien toimesta ja korvauksista on sovittu keskenään.

Kolmannessa kysymyksessä kysyttiin, kuka olisi mahdollisten korvausten maksaja/saaja. Kaikki kyselyyn vastanneet olivat sitä mieltä, että jos korvauksia maksetaan, ne maksetaan aina paliskunnalle. Paliskunnan sisällä voidaan päättää, mihin korvaus kohdistetaan, tiettyyn alueeseen tai yhteisesti paliskunnalle. Vastanneiden mielestä maksajan tulisi olla alueen haltuunottaja tai kunta/valtio.

Korvauskysymykseen suurin osa oli sitä mieltä, että korvaus tulisi hoitaa vuosikorvauksena. Vuosikorvauksena sen takia, koska alueen haitan määrä voi muuttua tai loppua, jolloin korvauksen määrän tulisi muuttua. Sillä myös taataan se, että tulevat sukupolvetkin saavat korvauksia olemassa olevista haitoista, esimerkkinä saatu kertakorvaus vesivoimanrakentamisessa, jolloin yhtiön ei ole tarvinnut erikseen korvata jos/kun poroja hukkuu kanavaan. Kertakorvausta puollettiin sillä perusteella, että alueen käyttötarkoitus muuttuu, vastaaja käytti

vertauksena kaava-alueita, jossa maksetaan kertakorvaus silloin, kun alueen käyttötarkoitus muuttuu. Yhden vastaajan mielestä kertakorvausta voitaisiin käyttää myös silloin, kun hanke aiheuttaa haittaa rakenteille joko suoraan tai epäsuorasti, jolloin korvaus suoritettaisiin korvaavilla rakenteilla.

Viides kysymys oli, miten mahdolliset korvaukset määräytyisivät. Eräs kyselyyn vastannut oli sitä mieltä, että paliskunnalle tuleva haitta/menetyt tulisi suhteuttaa paliskunnan pinta-alaan, sekä tulisi ottaa huomioon mahdolliset muut haitat. Alueen korvaus voisi perustua paliskunnan suurimpaan sallittuun poromäärään suhteessa pinta-alaan, jossa otetaan huomioon, kuinka monta poroa vähemmän paliskunta saa laiduntaa uudella pienemmällä alueella. Vastaja myös totesi, että käytettäessä yllä olevaa korvausehdotusta, haitaksi voi muodostua se, miten uusi alue vie enemmän pinta-alaa mikä alue todellisuudessa on. Tarkoittaen, että porot eivät välttämättä viihdy uuden alueen lähetyvillä, joka johtaa siihen, että laidunmaat ovat vähentyneet enemmän kuin luovutettu alue on.

Aluekorvauksen lisäksi ehdotettiin maapohjan arvon korvausta, joka suoritettaisiin tilastollisesti käsiteltävän metsämaan arvon mukaan. Lapissa metsämaan arvo vuoden 2016 perusteella on 1020 €/ha (Liljeroos 2017.) Vastauksista kävi myös ilmi, että korvaus voi olla muutakin kuin rahaa, kuten jo aikaisemmin mainittu kertakorvaus, jossa poronhoidon rakennetta siirrettäisiin tai paliskuntaa tuettaisiin muuten kuten, esimerkiksi eräs paliskunta on saanut maanomistajalta (valtio) luvan kunnostaa turvesuo takaisin porolaitumeksi ja viereen suunniteltu tuulivoimahanke antoi sitä varten rahallista tukea kertakorvauksena. Myös tien parannusta pidettiin eräänlaisena mahdollisena korvauksena tai jos ei suoranaisesti korvauksena niin ainakin hankkeen vaikutusten lieventämisenä. Eräässä tapauksessa alueen haltuunottaja hankki poroille GPS-pantoja, joilla pystyi tarkastelemaan porojen laiduntamisen muutoksia hankkeesta johtuen, mutta tätä ei pidetty suoranaisesti korvauksena, vaan hankkeen aiheuttaman haitan seurannan välineenä, koska seurannasta tuli paliskunnalle lisätyötä ja pannan käyttö oli hyödyksi vain vasanleikko- ja erotusaikana.

Vastauksista kävi ilmi, että korvaushinnan määräytymistä voi ajatella monella tavalla ja sen määrä riippuu alueen merkityksestä paliskunnalle. Korvaus voisi olla esimerkiksi hankkeen myötä menetetyn alueen porojen tuotto (teurasmäärät kertaa kilohinta) tai menetetyn talvilaidunalueen korvaaminen lisäruokintakulujen hinnalla. Korvauksissa tulisi myös huomioida paliskunnalle aiheutunut lisätyö, johon löytyy tietyt arvot tunti/päiväpalkalle, työkoneiden käyttökorvauksille ja helikopteritunneille.

Kaikki viimeiseen kysymykseen vastanneista olivat sitä mieltä, että kaikki alueet eivät ole saman arvoisia. Alueet eivät ole samanarvoisia, koska tietyt alueet ovat kulkualueita ja toiset alueita, joissa porot laiduntavat pidempään. Alueiden arvon määräytyminen on paliskunta kohtaista, sillä joillakin on esimerkiksi paljon hyviä kesälaitumia, jolloin kesälaidunalueiden pieneneminen ei juuri haittaa niin paljon kuin että menettäisi jotain sellaista laidunaluetta, mitä on vähän. Kaikki paliskunnan alueet ovat käytössä jollakin tavalla. Vastauksissa oltiin myös sitä mieltä, että poron kannalta on vain kahdenlaisia alueita joko laiduntamiseen sopivia alueita ja sellaisia, jotka eivät sovi. Tehdyn kyselyn perusteella yhteinen hehtaarihinnan määrittäminen on mahdotonta, sillä kaikki paliskunnat toimivat eri tavalla ja -resursseilla, jolloin korvausten määrittäminen tulisi tehdä aina tapauskohtaisesti.

6 POHDINTA

6.1 Vastauksien pohdintaa

Voisi ajatella, että paliskunnalle on annettu erityinen oikeus laiduntaa erityisesti poronhoitoa varten tarkoitetulla alueella valtion mailla. Silloin asiaa tutkittaisiin laki kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta (29.7.1977/603) mukaan. Mutta asiaa voidaan ajatella myös, että paliskunnille on annettu oikeus laiduntaa erityisesti poronhoitoa varten tarkoitetulla alueella, valtion mailla, kun valtio antaa maita muuhun käyttöön niin samalla laiduntamisoikeus vain katoaa siltä alueelta.

Opinnäytetyötä tehdessäni kävi ilmi, että ainakin Rovajärven ampuma-alueella puolustusvoimat maksaa paliskunnalle haittakorvausta tehdyn sopimuksen mukaan. Olen myös löytänyt tapauksia, jossa kaivosyhtiöt ja tuulivoimalat ovat solmineet korvaussopimuksia paliskunnan kanssa.

Vastauksista kävi ilmi, ettei muissa kuin Inarin kunnassa ole tullut korvausvaatimuksia paliskunnan laidunalueiden pienenemisestä. Inarin kunnassa sijaitseva Saariselkä on ainoa merkittävä matkailualue, joka kohdistuu erityiselle poronhoitoalueelle. Lisäksi Inarin alueella on myös paljon tilaa vaativaa autotestaustoimintaa sekä kullankaivausta. Kultavaltauksen osalta arvioidaan sen yksittäinen ympäristövaikutus. Paliskunnan kannalta ongelma on valtausten yhteisvaikutus, eli jos valtauksia on satoja kappaleita, vaikutukset laidunten määrään kasvavat ja nyt on määrittelemättä missä vaiheessa yhteisvaikutus on merkittävä.

Mahdollisten korvausten määräytymien on vaikeaa ja tapauskohtaista. Porotaloudelle tulevia haittoja voidaan lieventää korvauksilla tai kompensatioilla. Haittoja voidaan myös ehkäistä. Maapohjan arvo on kai mahdollisen korvauksen maksimimäärä.

Korvausten voisi myös määräytyä suurimman sallitun eloporomäärän suhteessa pinta-alaan. Maa- ja metsätalousministeriö säätelee kymmenen vuoden välein suurimman sallitun eloporomäärän paliskunnille. Eloporo tarkoittaa talveksi henkiin jätettävää poroa. Ivalon paliskunnan eloporomäärä on tällä hetkellä 6000 poroa ja pinta-alaa on 2889 neliökilometriä eli 2,07 poroa neliökilometrillä. Tämän perusteella Ivalon paliskunnan alueella neliökilometrin korvaushinta menetetyistä poroista olisi 2,07 poron arvon verran.

Viimeisestä kysymyksen vastauksista voidaan todeta alueiden olevan eriarvoisia: muun muassa erotuspaikkojen ympäristöt, laidun- ja työaitojen ympäristöt, vasoma-alueet sekä porojen kuljetusreitit olisivat tärkeämpiä ja ns. arvokkaampia maa-aloja. Vuoden 2000-alussa paliskuntaryhdistys on kerännyt paikkatietoaineiston, jossa näkyvät jokaisen paliskunnan erilaiset alueet ja poronhoidot toiminta, kuten kuljetusreitit, laidunalueet ja porotalouden rakenteet. (Paliskuntain yhdistys 2014, 33.) Jokaisen paliskunnan alueelta tulisi toimittaa päivitetty kartta laidunkierrosta kunnalle (Liite 2), jossa käy ilmi jokaisen paliskunnan tärkeät alueet.

6.2 Muuta pohdintaa

Laki kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta (29.7.1977/603 32 §) sanoo, että kun lunastetaan omaisuutta, mitä sen omistaja käyttää ammatin ja elinkeinon harjoittamiseen, kohteenkorvaus on määrättävä yhtä isoksi, kuin saman toimeentulon tarjoavan, lunastettua vastaavan omaisuuden hankkimiseen lunastetun tilalle. Laki määrittelee myös pykälässä 38 että, jos joku muu kuin omistaja kärsii lunastuksesta merkittävää haittaa tai vahinkoa, josta olisi määrättävä korvaus, jos häneltä olisi lunastettu, haitta tai vahinko voidaan vaadittaessa korvata.

Poronhoitolaista käy myös ilmi, ettei poronhoitoa varten tarkoitettua maata saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuisi huomattavaa haittaa poronhoidolle. Yksittäisistä pienistä alueista ei ole haittaa paliskunnalle poronhoidon kannalta, jos alueet eivät sijaitse joko laidun- ja työaitojen, vasoma alueiden tai

kuljetusreittien välittömässä läheisyydessä. Paliskunnalle haitaksi voi muodostua useamman maa-alueen luovutus, jolloin paliskunnan alue jakautuu. Näiden alueiden muodostama kokonaishaitta paliskunnalle saattaa olla merkittävä. Lunastuslaissa ei ole määritetty tähän asiaan koskevia säännöksiä, mutta haittojen korvausvaatimukset voidaan käsitellä lunastustoimituksessa. (Ympäristöministeriö 2011, 18.)

Tulisiko poronhoitolakia muuttaa siten, että saamelaisalueella tai myös erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella poronhoidolle aiheutuva huomattava haitta tulisi korvattavuuden piiriin.

Opinnäytetyötä tehdessäni kävi ilmi, ettei ole mahdollista määrittää yhtä rahallista korvausta, sillä tilanteet ja paliskunnat ovat erilaisia. Poro YVA:sta kuitenkin ilmeni, että on kehitetty erilaisia mahdollisuuksia korvausperusteille, jotka sinänsä sopivat hyvin moneen tilanteeseen.

Tutkimukseni jäi suppeaksi, koska aiheesta ei ole kirjallisuutta kovin paljoa ja vastaajia kyselyssäni ei ollut monta. Jälkikäteen ajateltuna, olisi tutkimus ollut parempi toteuttaa jotenkin muuten, kuin sähköpostilla. Tutkimukseni perusteella uskallan olettaa, että suurin osa poroisännistä ei käytä aktiivisesti sähköpostia, koska vastauksia ei tullut ja luulin, että asia on kuitenkin heille ajankohtainen ja tärkeä. Voisi olla, että vastauksia olisi tullut enemmän kirjekyselyllä, jossa olisin lähettänyt kirjeitse kysymykset ja mukana olisi ollut tyhjä kirjekuori postimerkillä varustettuna takaisin lähettämistä varten.

6.3 Toimenpide- ja jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksessani ei suoranaisesti muodostunut keinoa määrittää mahdollisia korvauksia, joten ehdotan, että asiaa käsitellään vielä lisää. Toimeksiantaja on ehdottanut toiselle opiskelijalle porotaloushaittojen arviointimenetelmän kehittämistä opinnäytetyön aiheeksi.

LÄHTEET

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Laatumaa 2018. Metsän hinta - metsäalueen arvon määrittäminen. Viitattu 12.1.2018 <https://www.laatumaa.fi/metsatilat/metsan-hinta-metsaalueen-arvon-maarittaminen/#content>.

Laki kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta 29.7.1977/603.

Liljeroos, H. 2017. Metsätilamarkkinoiden yleiskatsaus vuodelta 2016. Viitattu 27.1.2018 <https://www.metsalehti.fi/artikkelit/metsatilamarkkinoiden-yleiskatsaus-vuodelta-2016/>.

Metsäkeskus 2008. Poro ja poronhoito talousmetsissä. Viitattu 10.1.2018 https://www.metsakeskus.fi/sites/default/files/poro_ja_poronhoito_talousmetsissa.pdf.

Metsänhoitoyhdistys 2018. Metsätilan arvon määrittäminen. Viitattu 12.1.2018 https://www.metsakeskus.fi/sites/default/files/metsan_arvon_maarittaminen_-_metsanhoitoyhdistys.pdf.

Maanmittauslaitos 2018. Rekisteröi vuokraoikeus tai muu erityinen oikeus. Viitattu 13.1.2018 <http://www.maanmittauslaitos.fi/kiinteistot/palvelut/rekisteroi-vuokraoikeus>.

Paliskuntain yhdistys 2014. Opas poronhoidon tarkasteluun maankäyttöhankkeissa 4/2014. Viitattu 25.3.2018 https://paliskunnat.fi/poroyva/PoroYVA_2014_FI_web.pdf.

Paliskuntain yhdistys 2018a. Paliskunnat. Viitattu 9.1.2018 <https://paliskunnat.fi/poro/poronhoito/paliskunnat/>.

- 2018b. Poron vuosi. Viitattu 10.1.2018 <https://paliskunnat.fi/poro/poro/poron-vuosi/>.

Poronhoitolaki 14.9.1990/848.

Verohallinto 2017. Lunastustoimituksissa ja niihin rinnastettavissa tilanteissa saatujen korvausten verotus. Viitattu 12.1.2018 https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48611/lunastustoimituksissa_ja_niihin_rinnast/#3-omaisuuden-tai-sen-pysyv%C3%A4n-k%C3%A4ytt%C3%B6oikeuden-luovutus.

Ympäristöministeriö 2011. Omaisuudensuojan ja oikeusturvan kehittämistarpeet ympäristölainsäädännössä. Ympäristöministeriön raportteja 2011. Viitattu 23.1.2018 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10138/41425/YMra13_2011_Omaisuudensuojan_ja_oikeusturvan_kehittamistarpeet.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

LIITTEET

- Liite 1. Sähköpostikysely
- Liite 2. Kartta laidunkierrosta

Terve!

Olen neljännen vuoden Maanmittaustekniikan opiskelija Ivalosta. Teen Lapin ammattikorkeakoulussa opinnäytetyötä, jonka aiheena on ”**Mahdollisten lunastuskorvausten määrittäminen paliskunnalle menetetystä laidunalueesta**”. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Inarin kunnan tekninen osasto. Ohjaajana koulun puolesta on lehtori Sami Porsanger. Tehtävänäni on pohtia ja etsiä ratkaisua siihen, miten määriteltäisiin valtion maalla erityisellä poronhoitoalueella (poronhoitolaki 2 §2. momentti) korvausten suuruus paliskunnalle, silloin kun porojen laidunaluetta pienennetään syystä tai toisesta.

Lähtökohtana on, että jokaisessa tapauksessa päästäisiin sopuun siitä, miten mahdollinen korvaus hoidettaisiin. Jos sopuun ei päästä, niin tarvitaan jokin pohja, millä perusteella määritellään korvaus. Esimerkiksi euroa/Hehtaari. Nykytilanne (Inarin kunnassa) on, että paliskunnat eivät ole saaneet korvauksia laidunalueiden pienemisestä.

Haluaisin kuulla teidän mielipiteen asiasta, miten mahdollisten korvausten pitäisi määräytyä. Alapuolelle olen laatinut muutamia kysymyksiä, mutta voit myös kertoa mielipiteesi ja ehdotuksesi aiheeseen liittyen vapaamuotoisesti.

Pitäisikö paliskunnan saada korvauksia menetetystä laidun alueesta?

Miten teidän kunnassanne hoidetaan paliskunnan alueiden pieneminen? (Tämä kysymys koskee poronhoitoalueen kuntia)

Kuka olisi mahdollisten korvausten maksaja/saaja?

Kertakorvaus vai vuosikorvaus?

Miten mahdollisten korvausten pitäisi määräytyä?

Ovatko kaikki alueet saman arvoisia?

Toivon, että vastaat tammikuun 2018 loppuun mennessä vastaamalla tähän sähköpostiin (kyosti.lyori@edu.lapinamk.fi). Tavoitteena on, että opinnäytetyöni valmistuu keväällä 2018.

Terveisin
Kyösti Lyöri

